

MOLIYAVIY HISOBOTLARNI MHXSGA TRANSFORMATSIIYA QILISH JARAYONINI BOSQICHMA BOSQICH AMALGA OSHIRISH

Ilmiy rahbar: Prof. v.b. Xusinov I.

TMI magistranti: Abdug'aniyev M.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (keyingi o'rinlarda – MHXS) o'tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta'minlash va xalqaro moliya bozorlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, hisob va audit sohalari mutaxassislarini xalqaro standartlar bo'yicha tayyorlash tizimini takomillashtirish maqsadida 2021-yil 1-yanvardan boshlab yirik soliq to'lovchilar, aksionerlik jamiyatlarini MHXS asosida buxgalteriya hisobi yuritilishini tashkil etishi belgilangan.

Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlarini birinchi marta qo'llash shu maqsad yo'lida qo'yilgan ilk qadam hisoblanadi. Agar korxonaga ilgari milliy standartlar bo'yicha hisobot tayyorlagan bo'lsa va MHXS bo'yicha moliyaviy hisobotni tayyorlashga birinchi marta qaror qilgan bo'lsa, aytaylik, 31.12.2022 uchun korxonaga quyidagilar kerak bo'ladi:

- 3 (uchta!) moliyaviy holat (balans) to'g'risidagi hisobot (31.12.2022, 31.12.2021 va 01.01.2021 uchun);
- Foyda va zarar to'g'risida 2 ta hisobot (2022 va 2021 yillar uchun);
- Boshqa umumlashgan daromad to'g'risida 2 ta hisobot (2022 va 2021 yillar uchun);
- Pul oqimlari to'g'risida 2 ta hisobot (2022 va 2021 yillar uchun);
- Kapitaldagi o'zgarishlar to'g'risidagi 2 ta hisobot (2022 va 2021 yillar uchun);
- Hisob siyosati va taqdim etilgan barcha davrlar uchun tegishli izohlar;
- Oldingi (milliy) standartlar bo'yicha tayyorlangan hisobotni MHXS bo'yicha tayyorlangan hisobotga **solishtirmalar**

O'tish davridagi barcha MHXS tuzatishlar 01.01.2021 balansdan o'tadi. Yuqoridagi barcha sanalar uchun siz bir xil hisob-kitob qoidalariga (hisot siyosatiga) rioya qilish kerak. Hisobot sanasida qo'llaniladigan barcha standartlar (31.12.2022) barcha davrlar uchun doimiy ravishda qo'llanilishi kerak.

MHXS-1ning asosiy talablaridan biri bu sizning kapitalingizning (ya'ni sof aktivlarning) milliy standartlar bo'yicha balansi va kapitalning MHXSga muvofiq balansi o'rtasida 01.01.2021 (o'tish sanasi) va 31.12.2021 (qiyoslanadigan davr) uchun solishtirmalarni ochib berish va taqdim etishdir. Shuningdek, 2021 yil yakuni (qiyoslanadigan davr) uchun sizning milliy standartlar bo'yicha foyda va zararingizni MHXS bo'yicha foyda va zararlarigizga solishtirishingiz kerak.

Ushbu solishtirishlar odatda jadval shaklida tayyorlanadi va har bir muhim tuzatish bo'yicha tushuntirishlar beriladi. Quyidagi misol kabi:

Kapitalning solishtirmasi

	Izohlar	BHMS 01.01.2020	Tuzatishlar	MHXS 01.01.2020
AKTIVLAR				
Uzoq muddatli aktivlar				
Asosiy vositalar	A	100,000	50,000	150,000
Investitsion mulk		70,000	-	70,000
Nomoddiy aktivlar	B	15,000	(15,000)	-
		185,000	35,000	220,000
Joriy aktivlar				
Tovar-moddiy zaxiralar	C	15,000	(1,000)	14,000
Debitorlik qarzarlar	D	20,000	(500)	19,500
Naqd pullar va ularning ekvivalentlari		3,000	-	3,000
Jami aktivlar		223,000	33,500	256,500
MAJBURIYATLAR				
Uzoq muddatli majburiyatlar				
Kreditlar		80,000	-	80,000
Ta'minot va hisoblar	E	-	20,000	20,000
Kechiktirilgan soliq majburiyatlari	F	-	4,000	4,000
		80,000	24,000	104,000
Joriy majburiyatlar				
Kreditorlik qarzarlar		20,000	-	20,000
Jami majburiyatlar		100,000	24,000	124,000
KAPITAL				
Oddiy aksiyalar		50,000	-	50,000
Taqsimlanmagan foyda		73,000	9,500	82,500
Jami kapital		123,000	9,500	132,500

Kapitalning solishtirmalariga oid izohlar:

A) Kompaniya ba'zi bir asosiy vosita ob'ektlarini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish sanasidagi haqqoniy qiymat (shartli tannarx) bo'yicha qayta baholadi. Natijada, taqsimlanmagan foyda 50000 sh.b.ga o'sdi.

B) Milliy standartlar bo'yicha kompaniya 15000 sh.b.ga teng tadqiqot xarajatlarini nomoddiy aktiv sifatida tan olgan edi. Ammo buhgalteriya hisobining xalqaro standarti BHXS-38 "*Nomoddiy aktivlar*"ga binoan, tadqiqot xarajatlari aktiv sifatida tan olinmaydi, balki xarajatga olinadi. MHXS qabul qilingandan so'ng, 15000 sh.b. 01.01.2021 holatiga taqsimlanmagan foydani to'g'irlash orqali nomoddiy aktivlar tarkibidan chiqarib tashlandi.

C) O'tish sanasida tovar-moddiy zaxiralarning ayrimlari sotishning sof qiymatidan (NRV) 1000 sh.b.ga yuqori bo'lgan. BHXS-2 "*Tovar-moddiy zaxiralar*" talablariga muvofiq, zaxiralar, taqsimlanmagan foydani to'g'irlash orqali, MHXSga o'tish sanasida ularning sotishning sof qiymatiga (NRV) tushirib qo'yilgan.

D) Milliy standartlar bo'yicha debitorlik qarzdorlik uchun rezervlar kredit-yo'qotish (default) holati yuzaga kelganidan so'ng tan olinadi. 01.01.2021 holatiga, MHXS-9 "*Moliyaviy instrumentlar*" talablariga binoan, debitor qarzdorligidan kelajakda kutilayotgan kredit yo'qotishlari uchun 500 sh.b. qiymatidagi rezerv tan oldi.

E) BXHS-37 "*Rezervlar, shartli majburiyatlar va shartli aktivlar*" talabiga binoan kompaniya o'zi ishlayotgan neft koni uchun 20000 sh.b. miqdorida ekologik javobgarlikni qayd etdi. Mahalliy qonunchilik talab qilganidek, ushbu neft konining ishlash muddati tugashi bilan yer maydoni tuzatilib foydalanishga topshirilishi kerak va ushbu majburiyatning 01.01.2021 dagi sof joriy qiymati 20000 sh.b. hisoblanadi. Milliy standartlar bo'yicha bunday rezervlar talab qilinmagan.

F) Turli xil o'tish davri tuzatishlari o'tish davridagi foyda solig'i bo'yicha 4000 farqiga sh.b. olib keladi.

Yuqoridailardan kelib chiqib, MHXSni amalga oshirishda quyidagi 5 bosqichli rejani tavsiya qilinadi, ya'ni:

1) Moliyaviy hisobot va buxgalteriya siyosati bilan tanishib chiqing va kompaniyangizning mavjud bo'lgan hisob siyosati va MHXS talablariga binoan bo'shliqlar - nomuvofiqliklarni aniqlang. Topilmalar haqida xulosa hisobotini tayyorlash.

2) Yo'l xaritasini tuzing, asosiy qiyinchiliklarni, asosiy vazifalarni, vaqt va muddatlarni aniqlash.

3) Birinchi etapda aniqlangan texnik masalalar bo'yicha tadqiqotlar qiling va menejment uchun MHXSning ularning biznesiga ta'sirini yoritib berish, ular uchun mavjud bo'lgan tanlovlar haqida hisobot ishlab chiqing. Ushbu tanlovlar bo'yicha qaror qabul qilish.

4) Transformatsiya jadvalini va MHXS moliyaviy hisoboti jadvalini tayyorlang va tegishli ichki nazoratni amalga oshirish

5) Ichki manfaatdor tomonlar va tashqi audit tomonidan ko'rib chiqilishini ta'minlash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. 2020 yil 24 fevralda PQ-4611.
2. Ibragimov A., Rizaev N. Banklarda buxgalteriya hisobining milliy va xalqaro standartlari. O'quv qo'llanma. -T.: BMA «Moliya» nashriyoti, 2016 y. - 370 b.
3. Ergasheva SH., Ibragimov A, Rizaev N. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. O'quv qo'llanma. - T.: TDIU. «IQTISODIYOT», 2019 y. - 321 b. (grif 1000-150, 2018 y. 7 dekabr)
4. S.N.Tashnazarov-Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari.Darslik-Toshkent.: Iqtisod-moliya,2019-584 b.
5. D.E.Norbekov, A.N.To'rayev, Sh.Sh.Rahmonov –Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari : O'quv qo'llanma-T.: "Iqtisod-moliya",2019-332 b.
6. [3.www.mf.uz](http://www.mf.uz) – Ozbekiston Respublikasi Moliya vazirligi rasmiy sayti
7. [4.www.tfi.uz](http://www.tfi.uz) – Toshkent moliya institute sayti